

Sinop'ta Geleneksel Bir Türk Evi: Tercümanoğlu Konağı

A Traditional Turkish House in Sinop: Tercumanoglu House

HAYRUNNİSA TURAN*

*Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, nisacakmakci@hotmail.com

Özet: Sinop il merkezine bağlı Avdan Köyü'nde yer alan ve banisine izafeten Tercümanoğlu Konağı adıyla anılan, yaklaşık 130 yıllık tarihi ev bu çalışma kapsamında tanıtılmaya çalışılmaktadır. Günümüze kadar sağlamlığını büyük ölçüde koruduğu anlaşılan konak geleneksel Türk konut mimarisinin önemli bir temsilcisi niteliğindedir. Gür ormanlardan oluşan bitki örtüsüyle Karadeniz bölgesinin ahşaba yönelik konut geleneğinin bu yapıda bağdadi tekniğiyle uygulandığı görülmektedir. Anadolu'da bilhassa 19. yüzyılda yaygınlaştığı bilinen iç sofalı plan tipinin ideal bir örneğini sergileyen konak bodrum üzeri iki katlı düzenlemeye sahip olup, alaturka kiremit kaplı kırma çatıyla örtülüdür.

Anahtar Kelimeler: Sinop, Konut, Bağdadi, İç Sofalı Plan.

Abstract: An approximately 130 years old historical house in Avdan village of Sinop city center which is mentioned as Tercumanoglu Mansion in honour of its constructor is studied to be introduced in this article. The house with its preservation of substantiality to a great extent until today is an important representative of traditional Turkish domestic architecture. The timber and wood based construction tradition of houses in Black Sea region is seen to be implemented with lath and plaster technique in this building. The house is an ideal example of plan type with an inner hall which is known to become prevalent in Anatolia especially in 19th century, has a formation of two storey plus basement and a hipped roof covered with pantiles.

Key Words: Sinop, House, Lath and Plaster Technique, Plan with an Inner Hall.

Giriş

Sinop Merkez'e bağlı ve merkeze yaklaşık 24 km uzaklıktaki Avdan Köyü'nde, Sarıdüz Mahallesi 1 numarada yer alan Tercümanoğlu Konağı bu çalışmada mimari ve bazı tezyini detayları açısından incelemeye tabi tutulmuştur. 2017 Aralık ayında konağa gerçekleştirilen ziyaret neticesinde gerekli görsellerin elde edilmesi ve ölçülendirmelerin yapılması sağlanmıştır. Araştırma verilerinin değerlendirilmesiyle söz konusu konağın gerek geleneksel Türk ev mimarisindeki gerekse bölgesel bazda Karadeniz konut geleneğindeki yeri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tercümanoğlu Konağı bir tepe üzerindeki doğu yöne eğimli arazide inşa edilmiş olup, evin çevresini Tercümanoğulları'na¹ ait çiftlik alanı ihata etmektedir. Doğu-batı doğrultusunda konumlandırılan ve 11.40 x 10.90 m ölçüleriyle kareye yakın dikdörtgen bir zemine oturan yapı, arazideki kot farkından dolayı doğu cephede üç katlı, aynı zamanda giriş cephesi olan batı cephede ise iki katlı bir görünüm arz etmektedir (Fotoğraf 1, 2). Bodrum kat doğu cephe yüksekliği 2.50 m, zemin kat yüksekliği 3 m, üst kat yüksekliği ise 3.40 m'dir.

Tercümanoğlu ailesi, Kafkasya bölgesinde Kuban nehrinin kuzeyinde sahile yakın yerdeki arazilerini terk ederek Anadolu'ya göç eden Çerkez kökenli Şapsığ kabilesine bağlı bir ailedir. 1853 yılındaki büyük Osmanlı-Rus Savaşı'nı müteakip Ruslar'ın Çerkezler'i Kuban'ın kuzeyindeki bataklık düzlüklere yerleştirip topraklarına el koyarak, vergi ve askerlik hizmetiyle yükümlü kılması ve Hıristiyanlığa geçmeye zorlamasıyla, bu uygulamaya karşı çıkıp mücadele etmeye çalışan Çerkezler Rus işgalcileri tarafından göç etmeye zorlanmıştır. Kısa sürede kitlesel bir harekete dönüşen ve 1862-1865 yılları arasında doruk noktasına ulaşan göç hareketi 1877-1878 ile 1890-1908 yıllarında da yoğunluk kazanarak devam etmiştir (Karpat, 2010: 162, 165). 1856-1876 yılları arasında Kafkasya'dan gelenler Çerkezistan sahillerindeki limanlardan gemilere binip İstanbul, Trabzon, Samsun, Sinop, Batum, Rize gibi iskelelerden karaya çıkmışlardır (Saydam, 2010: 86, 87). 1860'lardaki ilk göç hareketinde, Tuapse limanından bir kafilde halinde yelkenli bir kayıkla Karadeniz'e açılıp, bir haftalık yolculuğun ardından Gerze sahillerinde karaya çıkan Tercüman Ahmet Bey ve ailesi öncelikle Sinop'un Durağan ilçesinin bir köyüne yerleşmişse de bir müddet sonra burayı beğenmeyerek söz konusu konağın yer aldığı Sinop il merkezine bağlı Avdan Köyü'nü mesken tutmuşlardır. Ahmet Bey'in babası İslam Bey ise Durağan'da medfundur. Kafkasya'da ikamet bölgesinin sahile yakın olması hasebiyle ve limandaki ticari ilişkiler vesilesiyle Türkçeyi öğrenen İslamoğlu Ahmet Bey Sinop'a gelip yerleşen beraberindeki Çerkezler arasında tek Türkçe bilen kişi olması dolayısıyla Çerkezlerle yerel halk arasında tercümanlık vazifesi yürütmüş ve sonradan bu isim aile için soyadı olarak belirlenmiştir. Aynı zamanda Osmanlı Devleti tarafından göçmenlere ilişkin kurulan komisyonda görev alarak, göçmenlere yönelik üstün hizmetlerinden dolayı beşincilik ödülüyle taltif edilen Tercüman Ahmed Bey'in komisyon üyeliğiyle ilgili bilgiler Başbakanlık Arşivi'nde yer almaktadır. 'Samsun'a Abaza muhacirlerini sevk görevlisi' olarak hizmet eden Tercüman Ahmet Bey'in, "1 Temmuz 1878'de Canik Sancağı'na göç etmiş olan çok sayıdaki Abaza göçmeninin iskân edilmelerine yardımcı olmak için, bi işte tecrübeli olan ve daha önce de bu yörelerden göçmen iskanında bulunmuş Çerkez asıllı Tercüman Ahmet Bey, 7500 kuruş verilerek Canik Sancağı'nda görevlendirilmiştir" ibareleriyle (Erkan, 1996: 124, 145) Başbakanlık arşivindeki

¹ Evlerine gerçekleştirdiğim ziyaretimde içtenlikle ağırlayarak incelemelerde bulunmama izin veren Tercümanoğlu ailesinden Belma Hanım'a, bilhassa ölçülendirmedeki yardımları ve misafirperverliği dolayısıyla İbrahim Bey'e ve eşi Şükran Hanım'a, ailenin en kıdemli üyeleriyle görüşmek üzere Ankara'ya gerçekleştirdiğim ziyaretimde büyük bir konukseverlik gösteren ve konakla ilgili her türlü bilgiyi paylaşan Ahmet Bey ve Rıza Bey'e en kalbi teşekkürlerimi sunarım. Konağın bilhassa tarihçesine dair veriler kendilerinin aktardığı bilgilere dayanmaktadır. Tarihi ve kültürel birikimlerine en iyi şekilde sahip çıkmaya çalışan Tercümanoğlu ailesinin konuya derin ilgisi ve muhabbeti sayesinde bu çalışma ortaya konmuştur.

kayıtlarda zikredildiği bilinmektedir.² Tercüman Ahmet Bey ve ailesi Sinop'a ilk yerleştiklerinde çabucak tamamlanıp ihtiyacı karşılayabilecek basit bir köy evi inşa etmişse de, bir süre sonra mevcut ev bilhassa konuk ağırlama hususunda yeterli gelmediğinden 1890'lı yıllarda söz konusu konağı inşa ettirmiştir. Tercüman Ahmet Bey konağın inşası için Bafra ya da Samsun'dan anlaştığı iki Ermeni usta eşliğinde Canik Sancağı'na bağlı Çarşamba kazasının Kumköy karyesinde ikamet eden kayınpederinin konağına ziyarette bulunmuş ve beraberindeki ustaların bu konağı incelemelerini sağlayarak aynı mimari özelliklere sahip yeni bir konağın inşaatını kendi ailesi için Avdan Köyü'ndeki arazisinde başlatmıştır. Yaklaşık 130 yıllık bu konakta Tercümanoğlu ailesi ikamet etmeye devam etmektedir. Çarşamba'daki söz konusu konak ise maalesef günümüze ulaşamamıştır.

1. İnşa Malzemesi ve Yapım Tekniği

Sinop yöresi Karadeniz ikliminin bir özelliği olarak her zaman yağış aldığından zengin orman ve bitki örtüleri ile kaplıdır. Çam, köknar, meşe, gürgen, kayın, dişbudak karaağaç ve kavak başlıca ağaç türlerini teşkil etmektedir (Tosun vd., 2013: xv). Ormanlık ve bol yağışlı bir bölgenin ürünü olan Karadeniz sahil evleri Amasra, Sinop, Bafra, Ünye, Ordu, Giresun, Tirebolu, Vakfikebir, Trabzon gibi yerleşim yerlerinde ve buralardan dağ eteklerine doğru serpilmiş kasabalarda bulunmaktadır. Karadeniz evinin başlıca özelliği plandan çok yapı tekniğinde kendini göstermektedir. Kerestenin ve dolayısıyla geniş çapta direk ve kiriş malzemesinin mevcut olması, binaların gayet masif bir çatki sisteminde inşa edilmelerine imkân vermiştir. Bu evler arasında bağdadi üzerine beyaz sıva ile elde edilen yüzeyler de yoğunluktadır (Eldem, 1984: 58). Bununla birlikte, plan şemaları ve yapı sistemleri arasındaki farklar nedeniyle kıyı şeridini, Sinop'u sınır alarak Doğu Karadeniz ve Batı Karadeniz olarak ayırmak da mümkündür. Batı Karadeniz gerek plan tipleri gerekse yapı sistemi açısından daha çok Marmara bölgesinden etkilenmiştir. Doğu Karadeniz kıyı şeridinde Artvin, Rize, Trabzon çevreleri, yöresel karakterin daha belirginleştiği yerleşmelerken, Giresun, Ordu, Samsun çevreleri İç Karadeniz yerleşmeleriyle daha fazla ilişki içinde ve doğu kesime göre değişik karakterdedir. Bu farklılık gerek plan tiplerinde gerekse yapı sistemlerinde belli olmaktadır. Sinop, Ayancık, İnebolu, Cide, Amasra, Bartın, Zonguldak, Akçakoca gibi küçük büyük yerleşmeler ise, plan karakteri bakımından İç Karadeniz ve Marmara özelliği taşımaktadır. (Sözen, 2006: 159, 167). Nitekim Sinop evlerinde sıklıkla karşılaşılan iç sofa uygulamasına ya da benzer malzeme özellikleri ile teknik oluşuma Samsun evlerinde de rastlanmakta, bilhassa bağdadi tekniğine Samsun'un batısındaki Alaçam ilçesindeki konutlarda çok sık tesadüf edilmektedir (Fotoğraf 3). Bölge ikliminin mimariye bir başka etkisi de yapıların konumlandırılmasında gerçekleşmektedir. Karadeniz ikliminde kuzey ve kuzeybatı yönler, rüzgâr ve yağış getirmesinden ötürü istenmeyen yönlerdir. Ancak manzaraya yönelme arzusuyla evlerin sofaları, köşk odasıyla baş oda genellikle kuzeye dönük olarak konumlandırılmaktadır (Sözen, 2006: 77). Tercümanoğlu Konağı'nda da başoda ile birlikte sürekli ikamet edilen odaların manzaraya nazır olması dolayısıyla doğu ve kuzeydoğuda konumlandırıldığı görülmekte, giriş cephesi olan batı cephesinin ise önündeki geniş araziyle birlikte daha ziyade yaz aylarında faal olduğu anlaşılmaktadır.

Yalnızca iklimin elverişliliği açısından değil, taş ve betonarmeye göre daha esnek ve kolay işlenebilir bir malzeme olması da ahşabın tercih edilme nedenleri arasındadır. Aynı zamanda uygulaması görece daha kolay olan ahşap yapılar daha kısa sürede ve daha ucuz yapılabilmektedir. Bağdadi tekniğinde ise içte ve dışta ahşap çitalama üzerine sıva yapılması (sandviç duvar) ve arada kalan boşluğun, bir ölçü uyarınca giriş çıkış delikleriyle havalandırılması, yüksek nemli ılıman iklim bölgelerinde çok karşılaşılan bir yöntem olup, bu sayede çok ince duvarlarla bile, güçlü bir sıcak-soğuk yalıtımı sağlanmış

² Başbakanlık Arşivi'nde İrade ve Dahiliye kurum adları altında 62653 Gömlek no'lu ve 'Sohum'dan hicret eden muhacirlerin iskanları' başlıklı belge ile 62516 Gömlek no'lu ve 'Muhacirin için Samsun'a gönderilmiş olan tercüman' başlıklı belgede Tercüman Ahmet Bey'le ilgili bilgilere ulaşmak üzere Başbakanlık arşivinin internet sitesine bakılabilir.

olmaktadır (Bektaş, 1996: 33, 55). Bu çalışmada tanıtılan Tercümanoğlu Konağı da doğanın sunduğu imkanlar dahilinde ve bölgede süregelen uygulamalar eşliğinde geleneksel yöntemlerle inşa edilmiş bir konaktır. Arazi eğiminin etkisiyle konağın yalnızca doğu bölümünün altını kaplayan ve duvarları yığma moloz taştan oluşan bodrum katı orijinalinde depo vazifesi görmüşken günümüzde kullanılmamaktadır. Böylelikle moloz taş dolgulu bodrum ve subasman üzerinde iki kat halinde yükselen konağın zemin ve üst katı ahşap çatki üzerine bağdadi tekniğiyle inşa edilerek kireçle sıvanmışken, yalnızca ön (batı) cepheye has olmak üzere zemin katın tamamında ve giriş üstü sofa dış yüzeyi ile üst kat köşe odalarının çıkma yapan dar yüzeylerinde ahşap kaplama uygulanmıştır. Bu köşe odalarının çıkma yapan geniş yüzeyleri ise sıvalı olarak bırakılmıştır (Fotoğraf 4). Sıvanan yüzeylerdeki kireç içerisine keten liflerinin de katıldığı bilinmektedir. Bu şekilde sıva içerisinde kırıktır kullanılmış olması, yapıya direnç kazandırması amacıyla önem arz etmektedir (Sakaoğlu, 1978: 70). Konağın sıvasını koruma altına almak ve yalıtım sağlamak amacıyla 1977’de kuzey ve doğu cephelerin tamamı ile güney cephenin bir kısmında ondülin kaplama yapılmış ve birkaç sene sonra bu kaplamanın üzeri beyaz yağlı boya ile boyanarak orijinal sıva görüntüsüne ulaşılmaya çalışılmıştır. Uzak mesafeden ondülin kaplama anlaşılammakta ancak yakından bakıldığında fark edilebilmektedir. Batı ile güney cephenin bir bölümünde ise yakın tarihlerde mantolama yapılmıştır.

Konağın gerek batı cephesindeki ahşap kaplamada gerekse bağdadiyi oluşturan ahşap çıtalarda çam ve köknar ağaçları kullanılmışken, ana taşıyıcılarla dikmelerde meşe ağacı tercih edilmiştir. Konağın tavan, zemin kaplamalarında da çam ve köknar kullanılmışken, yüklük, gömme dolap, gusülhane gibi sabit birimleri örten kanatların ve oda kapılarıyla giriş kapısının çerçevelerinde çam, ayna kısımlarında ise ceviz ağacından istifade edilmiştir. Renk ve doku zıtlığının arandığı bu uygulamayla Safranbolu evlerinde de karşılaşılmaktadır (Günay, 1989: 119).

2. Plan Özelliği

Plan tipi açısından değerlendirildiğinde Karadeniz kıyı şeridindeki (Amasra-Trabzon) eski örneklerde açık sofa uygulanmışken, 19. yüzyıldan itibaren iç ve orta sofalı konutların yaygınlık kazandığı bilinmektedir (Günay, 1998: 20). Her iki katında da iç sofalı (karniyarık) plan tipindeki konak, S. Hakkı Eldem’in tipolojik sınıflandırmasına göre iki yüzlü iç sofalı ve eyvanlı ideal plan tipinin (Eldem, 1954: 93) önemli örneklerinden biridir (Çizim 1, 2³). Her iki katın sofası doğu-batı doğrultusunda uzunlamasına dikdörtgen planlıdır. Üst katta köşelerde konumlandırılmış dört oda, odaların aralarında bulunan dört eyvanıyla plan haçvari bir düzenlemeye sahiptir. Kuzeydoğu ve güneydoğu köşelerdeki odalar doğrudan sofaya açılırken, kuzeybatı ve güneybatıdaki odaların eyvanlara açılmasıyla sıra dışı bir uygulamaya gidildiği görülmektedir (Fotoğraf 8, 9).

3. Dış Tanım

Yapı dıştan oluklu alaturka kiremitle kaplı kırma çatıyla örtülmüştür (Fotoğraf 1). Konağın tüm birimlerinde toplam 54 pencereye yer verilmişken bunlardan 55 x 45 cm ölçüleriyle küçük ebatlı 3 tanesi bodrum katta, 22 tanesi zemin katta, 29 tanesi üst katta bulunmaktadır. Tamamı kanatsız durumdaki pencerelerden banyo, tuvalet ve bodrum gibi birimlerdeki küçük boyutlu pencereler hariç tutulmak üzere, diğerleri giyotin pencere tarzında olup düşey dikdörtgen formda, ahşap söveli ve ahşap şebekelidir. Sürme pencerelerin mimariye tatbik edilmesiyle birlikte geleneksel konutlarda pencere boyutlarının gittikçe büyüdüğü görülmektedir ki (Eldem, 1944: 20) bu konaktaki pencerelerin tamamına yakını da yaklaşık 92 x 175 cm ölçüleriyle oldukça büyük ebatlıdır (Fotoğraf 2, 4). Odaların içerisindeki pencerelerin bulunduğu cephelerde, pencerelerin alt hizasından itibaren taban döşemesine kadar yalıtım amacıyla duvarlarda 76 cm yüksekliğinde ahşap kaplama yapıldığı görülmektedir (Fotoğraf 39). Üst kattaki odaların çıkma yapan kısımlarına da pencerelerin ilave edilmesiyle pencere sayısının artırılmış

³ Konağa ait zemin ve üst katların plan rölövelerini bilgisayar ortamına aktaran Fatih Savaş TURAN’a çok teşekkür ederim.

olması bu katı zemin kata göre daha ferah kılmaktadır. Üst katta pencerelerin odalara göre dağılımı; kuzeybatı oda 6, güneybatı oda 5, güneydoğu oda 3 ve kuzeydoğu oda 4 pencere şeklindedir. Üst kat sofada ise doğu cumbasında 4, batıda giriş üstü sofa duvarında 2, güney eyvanında 2 ve kuzey eyvanında 1 pencere yer almaktadır. Alt kattaki dağılıma göre; kuzeybatı ve kuzeydoğudaki odalarda 4, güneydoğudaki odada 3, güneybatıdaki mutfak bölümünde 2 pencere yer almaktadır. Alt kat sofada ise giriş kapısının iki yanında ve üzerinde olmak üzere 3, doğu cephede 2 pencere bulunmaktadır. Odaların en az iki cephesinde konumlandırılan pencereler içeride oldukça ferah ve aydınlık bir ortam oluşturmaktadır. Eski bir Türk nazariyesine göre, bir odada pencereler ne kadar fazla istikamette açılırsa, oda o derecede kıymetlenmekte, havası, güneşi, manzarası fazlalaşmaktadır. Odalarda daima aynı tipte pencereler uygulanmaktayken, yalnızca çıkmaların yan penceresi çıkmanın cepheden ayrılış derecesi fazlasına müsaade etmediği için diğerlerinden biraz daha dar tutulmakta ya da bazı özel durumlarda farklı boyutta pencereler kullanılmaktadır (Eldem, 1944: 19). Tercümanoğlu Konağı'nda da oda, sofa ve eyvanlardaki pencere ölçüleri birbirine eşitken, sadece dış kapının iki yanında ve üzerindeki pencerelerle bazı çıkmaların yan yüzlerindeki pencereleri daha küçük boyuttadır. Batı cephedeki pirinç tutamaklı ahşap giriş kapısının iki yanında dikdörtgen formlu, 140 x 40 cm ölçülerinde birer kimgeldi penceresi ile kapı açıklığının hemen üzerinde sofayı aydınlatmak üzere yatay dikdörtgen formda, 150 x 50 cm ölçülerinde üçüncü bir pencere açıklığına yer verilmiştir.

4. İç Tanım

Konağın zemin katında üst kattan farklı olarak giriş kapısının sağ tarafında bir mutfak bölümüne yer verilmiş olup, bu bölümün güney duvarında ikinci bir kapı açıklığı sağlanmıştır. Buradaki kapı ilk inşaat dönemine ait olmakla beraber, girişin sağındaki bu birimin sonradan mutfağa dönüştürüldüğü bilinmektedir. Konağın ilk inşası esnasında mutfak birimi konaktan bağımsız olarak kiler bölümüyle birlikte ayrı bir bina halinde güney cephenin yakınına inşa edilmiş ve bu sayede konak içerisinde oluşabilecek kokuların ya da yangın tehlikesinin önüne geçilmek istenmiştir. Güney cephedeki ikinci kapı vasıtasıyla da mutfak ile konak arasındaki bağlantı kolaylaştırılmıştır. Ahmet Tercümanoğlu'nun ifadesiyle bu sayede eve gelen misafirlerin, kendilerine sunulan ikramlar sofralarına gelinceye değin yiyecekleri yemeğin ne olduğuna dair fikirleri olmamıştır. Aynı zamanda geleneksel evlerde zemin katta yer alan ahır da burada konağın dışında inşa edilerek koku ve rutubet oluşumu engellenmiştir. Konağın uzun süre sağlam kalabilmesinin en önemli nedenlerinden biri de mutfak ve ahır bölümlerinin konağın dışında inşa edilmiş olmasıdır. Mutfakların büyük konaklarda eve ya bir aralık ile veya doğrudan doğruya bitişik olarak evden dışarıda bir bölümde yapılmış örneklerine başka yörelerde de rastlanmaktadır (Ünver, 1976: 27). Bir bahçe ya da avlu içerisinde inşa edilmiş evlerde mutfakların, kadınların açık havada yaptıkları çeşitli ev işleri ve ocaklardan çıkabilecek yangın tehlikesi nedeniyle çoğunlukla evin dışında inşa edilerek, kiler, ambar ve diğer hizmet odalarıyla bağlantılı olması da bir gelenek halini almıştır. Mutfakların ev bünyesine girmesi ise geleneksel ev kavramının terk edilmesiyle birlikte başlamıştır (Kuban, 1995: 152, 154). Evden ayrı mutfak biriminin oluşmasında hane sahibinin ekonomik durumunun etkisi de yadsınamaz. Zira bu şekilde bir uygulama için geniş bir inşaat alanına ihtiyaç duyulmaktadır ki bu da geniş bir araziye sahip olmakla mümkün olmaktadır. Tercümanoğlu konağının yer aldığı arazi, çok sayıda farklı işlevde yapıya imkân sağlayacak genişlikte bulunmasıyla söz konusu uygulama için oldukça elverişlidir. Nitekim 19. yüzyılda inşa edilmiş İstanbul'daki vezir ve devlet adamlarının konaklarında da ahır ve mutfak bölümlerinin konaktan ayrı binalar halinde düzenlenmiş olması da (Günay, 1998: 76) bu uygulamanın ekonomik durumla ilişkisinin bir göstergesi niteliğindedir. Zemin katta sonradan oluşturulan söz konusu mutfak biriminin açıldığı sofa eyvanında aynı zamanda üst kata çıkışın sağlandığı merdiven konumlandırılmıştır. Bir yüzü bitişikindeki odanın duvarına yaslanan 16 basamaklı ahşap merdivenin diğer kısmı ahşap korkuluğa sahiptir. Merdiven altından geçilen L şeklinde bir koridorla hela ve el yıkama yerinin bulunduğu birime ulaşılmaktadır. Bu kısmın zemininde ayrıca bodruma geçişin sağlandığı bir kapak bulunmaktaysa da günümüzde

kullanılmamaktadır. Güney cepheden dışa taşıntı yapan söz konusu ıslak hacimlerin üst katta da aynı konumda yer aldığı ancak alt kata göre cepheden biraz daha fazla taşıntı yaptığı görülmektedir. Erken dönem Anadolu evlerinde helaların temizlik ya da kanalizasyon sistemine ulaşılabilirlik gibi gerekçelerle evlerin dışına yapıldığı bilinmekle beraber, geç dönemlerde evlerdeki plan tiplerinin de değişmesiyle birlikte helaların sofanın bir köşesine ya da merdiven sahanlıklarına yapıldığı ve bazı örneklerde cepheden taşıntı yaptığı görülmektedir. İç sofalı evlerin yaygınlaşmasından sonra helalar ve lavabolar merdivenlerin bir kenarında eyvanların içine yerleştirilmiştir (Kuban, 1995: 155).

Zemin katta konak girişinin sağındaki sonradan mutfığa dönüştürülen ve merdivenin başlangıç noktasına kadar uzanan bölümün orijinalinde ayakkabıların çıkarıldığı pabuçluk olarak kullanıldığı bilinmektedir (Fotoğraf 10, 11). Safranbolu evlerinde de sıklıkla karşılaşılan pabuçluk bölümü, sokak kapılarının açıldığı zemin kattaki hayat biriminde üst kata çıkan merdivenlerin başladığı yerde bulunmaktadır (Günay, 1989: 114). Ancak Safranbolu evlerinde Tercümanoğlu Konağı'ndan farklı olarak zemin katlar genellikle oturmaya tahsis edilmemekte ve yalnızca hizmet birimlerine ayrılmaktadır. Zemin kat ile birinci kat plan yapısı arasındaki bir diğer farklılık da sofanın giriş eksenindeki doğu cepheye bakan ucunun kapatılarak bir kilere dönüştürülmüş olmasıdır (Fotoğraf 12). Konağın dışındaki mutfak ve kiler birimlerinin yer aldığı yapının artık kullanılmamaya başlanmasıyla birlikte, bu bölüm de muhtemelen mutfakla aynı dönemde oluşturulmuştur. Zemin kat kuzey cephedeki iki oda arasında kalan eyvan bölümüne ise ilk inşaat döneminde harem ehlinin kullanımı için ikinci bir merdiven yerleştirildiği ve misafirlerin ağırlandığı dönemlerde bilhassa ikramların başodaya ulaştırılması amacıyla harem ehlinin bu merdiveni kullandığı bilinmektedir. Güneydeki asıl merdivenin tam karşısında simetrik olarak konumlandırılan bu merdivenin sonradan iptal edilerek yerine gömme dolap yapıldığı ve eyvanın kuzey ucunun da banyoya dönüştürüldüğü, günümüzde de bu amaçla kullanıldığı bilinmektedir (Fotoğraf 13). Üst katta olduğu üzere zemin katta da köşelerde yer alan ve ikamete mahsus odalardan kuzey doğudaki sürekli oturlan kışlık oda ile güneydoğudaki oda doğrudan sofaya açılmaktayken, kuzeybatıdaki oda ile güneybatıdaki sonradan mutfığa dönüştürülen bölümün kapıları üst kat düzenini tekrarlar nitelikte önlerindeki eyvanlara açılmaktadır (Fotoğraf 14, 15).

Üst katta sofanın doğu yüzünde giriş kapıları karşılıklı yerleştirilmiş iki odadan kuzey doğudaki aynı zamanda evin baş odası olup Tercüman Ahmet Bey'in vaktiyle bu odada fazlaca zaman geçirdiği bilinmektedir (Fotoğraf 16). Söz konusu bu iki oda arasındaki sofa uzantısı ise doğu cephede cumba şeklinde çıkma yapmış vaziyetteyken, cumbanın doğu yüzünde iki adet, kuzey ve güney yüzlerinde ise birer pencere açıklığına yer verilmiştir (Fotoğraf 5, 17). Sofanın batı tarafındaki iki odanın arasında kalan bölüm aynı zamanda giriş üstü sofa eyvanını oluşturmaktadır (Fotoğraf 6). Üst kat kuzey batıdaki oda kapısının açıldığı kuzey eyvanı da tıpkı zemin katta kilere dönüştürülen sofa doğu uzantısı gibi, eyvanın sofaya bakan bölümünün ahşap bir duvarla kapatılmasıyla küçük bir odaya dönüştürülerek eski eşyaların muhafaza edildiği bir alan olarak kullanılmaktadır (Fotoğraf 18). Üst kat güney batıdaki oda batı cepheden oda genişliğinde çıkma yaparken, kuzey batıdaki oda hem batı cepheden hem de kuzey cepheden oda genişliğinde çıkma yapmaktadır (Fotoğraf 5, 6). Doğu taraftaki odalardan sadece kuzeydoğudaki başoda kuzey cepheden oda genişliğinde çıkma yapmaktayken (Fotoğraf 2), üst katta güney cepheden çıkma yapan son bölüm de merdiven eyvanıyla birlikte onun doğusundaki lavabo ve hela birimidir (Fotoğraf 1). Güney cephe dışında evin çıkma yapan tüm bölümleri profilli ahşap konsollarla desteklenmektedir (Fotoğraf 6, 7).

Konağın örtü sistemi geleneksel konut mimarisinde çok yaygın uygulandığı üzere (Küçükerman, Güner, 1995: 131), iç kısımda tüm birimlerde basit silmeli düz ahşap tavan şeklindedir. Zemin kat da dahil olmak üzere sofa, oda, eyvan gibi birimlerin tavan göbeklerinde ince çıtalarla oluşturulmuş, küçük boyutlu, iç içe geçmiş baklava motiflerine yer verilmişken, aplike tekniğiyle oluşturulmuş bu motifli parçalardan bazıları zamanla düşmüştür (Fotoğraf 19-24). Bilhassa zemin kat tavanlarındaki baklava motifleri sağlam vaziyetteyken, üst kattaki sofa ve baş oda ile kuzeybatıdaki odanın tavanlarındaki

baklavalar yerinden çıkmış olduğundan bu kısımlar boş kalmıştır. Kuzeybatıda bulunan odanın tavanında ayrıca diğer tavanlardan farklı olarak fazladan tezyinat unsurlarına yer verilmiştir. Tavan eteğinde ve pervazlardaki ince ahşap çıtalar üzerinde zikzak motiflerine, tavan yüzeyine çakılmış dar ve uzun perdeler arasındaki derz çıtaları üzerinde de burğu motiflerine yer verilmiştir (Fotoğraf 25, 26). Tavan bezemesindeki bu uygulamanın aynısına 1894 yılına tarihlendirilen Sinop'un Erfelek ilçesine bağlı Veysel Köyü Camii'nin tavanında da rastlanmaktadır (Fotoğraf 27, 28). Her iki yapının da yakın tarih ve mesafede inşa edilmiş olmasından dolayı tavanların aynı usta elinden çıkması ihtimal dahilindedir. Benzer bir tavan işçiliğine de Alaçam Kitaplı Konağı'ndaki odalardan birinde de rastlanmaktadır (Fotoğraf 29). Tercümanoğlu Konağı'nın tavanları büyük ölçüde orijinallliğini korumakla beraber, kısmî bozulmalar için zaman zaman küçük çaplı onarımlar gerçekleştirilmiştir.

Konaktaki tüm birimlere tek kanatlı kapılarla giriş sağlanmaktadır. Kapıdan doğrudan odanın içine girilmekte olup, seki altı-seki üstü ayırımına gidilmemiştir. Daha çok hayatlı (dış sofalı) evlerde rastlanan seki altı-seki üstü uygulaması bu plan tipinden yavaş yavaş vazgeçilmesiyle birlikte 19. yüzyıldan itibaren yaygınlaşan iç ve orta sofalı evlerde fazla tercih edilmemiş bilhassa yüzyılın ikinci yarısından itibaren görülmemeye başlanmıştır (Bozer, 1988: 43). Hayatlı evlerdeki bu tür uygulamalarda doğrudan doğruya bahçeye açılan sofadan odaya girildiği için seki altı bölümü daha çok ayakkabıların çıkarıldığı pabuçluk vazifesi gördüğünden (Kuban, 1975: 200), sofaların içeriye alınmasıyla birlikte bu sorun zemin katta girişin yanındaki pabuçluk bölümünde halledilmiş olmaktadır. Konaktaki oda kapılarının tamamı içeriye doğru açılır vaziyetteki ahşap kapılar olup, üst kattaki kapıların sofaya bakan yüzeylerinin merkezi altta ve üstte dikey, ortada yatay ve düz dikdörtgen panolardan oluşmaktadır (Fotoğraf 30). Zemin kattaki oda kapıları daha sade görünüme sahip olup altta ve üstte birer dikdörtgen panoyla vurgulanmıştır (Fotoğraf 31). Depo, kiler ve tuvalet gibi hizmet alanlarının kapıları ise son derece sade düz ahşap perdelerin birleştirilmesiyle oluşmuştur. Zemin kat sofasının en dikkat çekici unsuru ise güneydeki merdiven eyvanının sofaya açılan bölümüyle mutfak duvarı üzerindeki ahşap basık kemerler ve ortada bu iki kemeri taşıyan ahşap sütundur. Kemerler iki yanda duvar yüzeylerinden taşıntı yapan ahşap üzengilere oturmaktadır.

Konağın doğu ve kuzey cephelerden ikişer pencereyi başodasında, pencerelerin alt hizasından itibaren odayı L şeklinde dolanan sedirlere yer verilmiştir. Bu odanın batı duvarında ise sedirin bittiği noktadan itibaren sırasıyla gömme dolap, ocak nişi ve yaşmak bölümündeki takçağözler ile diğer bir dolap, niş ve kapının hemen arkasında gusülhane yer almaktadır (Fotoğraf 32). Gömme dolap, ocak, takçağöz ve gusülhane sıralanışı baş odanın simetriğindeki güneydoğu odasında da aynı şekilde düzenlenmiş olup bu odada farklı olarak sedir yer almamaktadır (Fotoğraf 33). Üst katın batı cephesindeki daha çok yazın kullanılan diğer iki odada ocak, gömme dolap, niş ve gusülhane gibi unsurlara yer verilmemişken güney batıdaki odanın sadece batı duvarında sedir uygulaması yer almaktadır. Zemin katta ise baş odanın altına tekabül eden ve günümüzde de sürekli kullanıma hizmet eden kışlık oda ile karşısındaki ve aynı zamanda güneydoğudaki odada da başodadaki düzenlemenin tekrarı niteliğinde gömme dolap, ocak, niş ve gusülhane bölümlerine yer verilmiştir. Yalnız bu kattaki söz konusu odalarda ocak üstü yaşmağı üst kattaki takçağözlerden farklı olarak iki sıra kemersiz niş şeklindedir (Fotoğraf 34). Başodadaki takçağözlerin kemerleri bursa kemeri ve yuvarlak kemer formlarındayken, bu odanın simetriğindeki odanın takçağözleri yalnızca yuvarlak kemerlidir. Böylelikle üst ve alt katlardaki ikişer odada, bir başka ifadeyle konaktaki toplam yedi odadan dördünde aynı sabit elemanlara yer verilmiş olup, bunlar daima kapıların hemen arkasındaki duvarda konumlandırılmıştır. Konağın doğu kanadındaki odalarda bulunan toplam dört ocaktan her ikisi altlı üstlü yerleştirildiğinden çatıda iki ayrı bölümde ikişer baca çıkışı yer almaktadır.

5. Süslemesi

Daha önce temas edildiği üzere konağın dış görünümüne yönelik tezyini unsurlara daha çok giriş cephesi ile simetriğindeki doğu cephesinde rastlanmaktadır. Giriş cephesinin bir bölümünde ahşap kaplama uygulanmışken diğer bölümünün sıvalı bırakılmış olması, giriş kapısının iki yanındaki kimgeldi pencereleriyle üst kısmındaki üçüncü bir pencere açıklığına yer verilmiş olması, üst kattaki odaların oda genişliğinde çıkma yapmış olması ve zeminden taşan kısımların profilli ahşap konsollarla desteklenmiş olması ön cephedeki hareketliliği saplayan başlıca unsurlardır (Fotoğraf 4, 35). Cephenin ortasında yer alan çift kanatlı ahşap giriş kapısı ise alt ve üst kısımlarında düşey, merkezde yatay dikdörtgen panolarla hareketlendirilmiş olmasının yanı sıra pirinç tutamakları ve dövme demirden mandallarıyla görüntüyü önemli ölçüde zenginleştirmektedir (Fotoğraf 36, 37). Ayrıca sadece giriş cephesine has olmak üzere, iki kat arasında yüzeyden profilli olarak taşar vaziyette kat kornişinin uygulanması da cepheye estetik bir görünüş kazandırmaktadır (Fotoğraf 5). Doğu cephesinde ise batı cepheindeki ahşap kaplama ve kireç sıva şeklindeki doku farklılığına benzer şekilde, yığma moloz taştan oluşan bodrum üzerindeki katların sıvalı yüzeyleri dikkat çekici bir görüntü oluşturmaktadır. Bu cepheyi hareketlendiren en önemli unsur ise üst katın merkezindeki profilli konsollarla desteklenen ve üç yönden pencere açıklığına sahip cumbadır (Fotoğraf 2).

Konağın içine girildiğinde ilk dikkat çeken kısım sağ taraftaki basık kemerli ahşap direkliktir. Orijinalinde geleneksel evlerin sekialtı bölümlerindeki direklik uygulamasıyla aynı işleve sahip olduğu anlaşılan bu kısım, kemerlerden birisinin gerisine mutfak duvarının örülmesi ve bu alanın mutfağa dönüştürülmesiyle asli kimliğini kaybetmiştir (Fotoğraf 10, 11, 13). Genel itibariyle odalardaki gömme dolap, yüklük, gusülhane ve niş şeklindeki sabit elemanların varlığı başlı başına hareketlilik kazandırmaktayken, bilhassa bu kısımlar çerçeve ve ayna bölümlerinde iki farklı ahşabın kullanılması neticesinde renk ve doku zıtlığı sunan kapaklarıyla odaları doğal ve gösterişli mekanlar haline getirmektedir. Ayrıca ocakların yaşmak bölümlerindeki nişlerin bursa kemeri ve yuvarlak kemerlerle takçagözler şeklinde hareketlendirilmesi de görüntü zenginliğini artırmaktadır. Oda ve sofalardaki simetrik yerleştirilen büyük boyutlu, ahşap şebekeli sürme pencereler de iç kısımdaki ahşap dokusunu tamamlayan ve duvarları hareketlendiren önemli unsurlardır. Tüm pencereleri örten el işi tül ve perdeler ise pencerelerin görüntüsüne ayrı bir estetik katmaktadır. Konağın odalarında sergen uygulamasına yer verilmemekle beraber, yaklaşık olarak sergen hizasında duvarları boydan boya dolanan friz şeklindeki ahşap kuşaklar duvarların yatay bölünmesiyle hareketlilik sağlayarak hem estetik bir görünüm arz etmekte hem de üzerine tablo vs. asılabilmesi amacıyla çivilerin çakıldığı bir platform vazifesi üstlenmektedir. Duvar yüzeyinde pencere üst sınırının biraz aşağısında kalan bu üst kuşağın yanı sıra alt kısımda ‘sandalyalık’ (Günay, 1998: 44) olarak adlandırılan ikinci bir silme de oda ve sofaları çepeçevre dolanarak hareketlilik sağlamaktadır (Fotoğraf 38, 39). Ayrıca en orijinal görüntüsüne başodada ve üst kat sofasında ulaşan sedir uygulaması da kısmen kullanılmaya devam edildiği diğer odalarla birlikte konağın iç dokusunu geleneksel yorumuyla renklendiren en önemli unsurlardan bir diğeridir. Zemin kat ve üst katın ortak tezyini hususlarından biri de oda ve sofa ahşap tavanlarının göbek kısımlarındaki baklava motifleridir. İnce çıtalarla oluşturulmuş ve iç içe geçmiş vaziyetteki bu kompozisyon zemin katta üst kata nispetle daha fazla korunabilmiştir.

Konağın ilk inşasıyla aynı dönemden kalma karyola, konsol, ayna, halı, kilim ve madeni kaplar gibi çok sayıda eşya evin çeşitli bölümlerinde kısmen kullanıma devam edilerek, kısmen de tezyinat amaçlı teşhir halinde muhafaza edilmektedir. Gerek ahşap konsollar ve üzerlerindeki büyük aynaların çerçevelerindeki ahşap işçiliği ve metal kulplarındaki maden işçiliği gerekse dokumalardaki motif zenginliği, konağın inşa edildiği dönemin tarihi dokusuna ışık tutan unsurlar arasındadır (Fotoğraf 40, 41). 19. yüzyıl sonlarına kadar küçük yerleşmelerdeki geleneksel konutlarda batı dünyasının kullandığı anlamda mobilyaya pek rastlanmamaktadır. İnsanlar sedirde veya yerde minder, şilte üstlerinde, yastıklara dayanarak, bağdaş kurarak ve benzer şekillerde oturmuş ve uzanmışlardır. Eşyanın mümkün

meretebe en aza indirilmesiyle, sabit elemanlarla ve pratik yollarla ihtiyaçların karşılanmasıyla ferah mekân yaratma arzusu güdülmüşken, batıdan gelen etkilerle yeni değer ve yaşam biçimleri refah seviyesi yüksek ailelerce benimsenince sandalye, koltuk, kanepeler, masa, konsol, sehpa, karyola gibi eşyalar da evlere girmiştir. İstanbul'da üretilen ya da Avrupa'dan ithal edilen bu eşyalar doğrudan benimsenememiş olsa da sembolik olarak odaların bir köşesinde sergilenmiştir (İmamoğlu, 1992: 47). Konakta yer alan bu türden eşyalar arasında pirinç malzemeli olanlar özellikle dikkat çekmektedir. Bunlar arasında odalardan birinde yer alan pirinçten yapılmış karyolanın dışında, üst kat sofada sergilenen pirinç mangal ile semaver bezeme unsurlarıyla özellikle önem arz etmektedir. Sekiz köşeli ve tek kulpu yerinden çıkmış vaziyetteki mangalın en fazla göze çarpan özelliği ise gittikçe daralan külâh formundaki kapağının tepesinde yer alan yüksek kabartma kartal figürüdür. Mangal gövdesindeki sekizgenin köşegen yüzeylerinde ise müsenna yerleştirilmiş iki C kıvrımı arasında kalan boşluğa, iki asma yaprağı ortasında bir üzüm salkımı ve salkımın iki yanında da palmet kabartmaları işlenmiştir (Fotoğraf 42-44). Sekizgenin her bir köşesinde de ortadaki daha büyük ve yatay yanlardaki dikey oval formulu üçer adet oyuğa yer verilmiştir. Mangalın iki kulpu rûmî motifinden gelişen forma sahipken, dört adet ayağı kuş gövdesini andırır vaziyette düzenlenmiş olup gövdeden çıkan simetrik iki kanat motifleriyle tezyin edilmiştir. Yine üst kat sofanın bir köşesinde dekor amaçlı sergilenmekte olan pirinç semaveri sıra dışı kılan hususiyeti ise musluk kulpunun ejder figürüyle şekillendirilmiş olmasıdır (Fotoğraf 45, 46).

Konağın iç dekorasyonuna renk katan, gerek zemin döşemelerini gerekse duvar yüzeylerini kaplayan halı ve kilimler engin motif dağarcıklarıyla ait oldukları mekanların geleneksel dokusunu zenginleştirmektedir. Bunlar arasında bilhassa bir tanesi kompozisyon içeriğiyle diğerlerinden oldukça farklı bir görünüm arz etmektedir. Üst kat odalarından birinin duvarında asılı vaziyetteki söz konusu kilimin üzerinde yer alan tasvirlerden ilk bakışta anlaşıldığı üzere bir masa etrafında sıralanmış gösterişli kıyafetler içerisindeki bir grup insan figürü resmedilmektedir. Bir ziyafet sahnesinin yansıtıldığı anlaşılan kompozisyonda, önemli mevkide oldukları düşünülen taçlı bir kadın figürü ile ona doğru eğilen erkek figürü, kolları üzerinde genişçe bir tepsi taşıyan top sakallı hizmetkar figürü ile tepsi içinde bütün haldeki kuğu üzerine saplanmış vaziyette iki bıçak tasviri, şölen anının yaşandığı mekandaki hafif mazgal formunda yuvarlak kemerli pencereler ve dekoru tamamlayan ihtişamlı mobilyalar ilk bakışta dikkat çeken unsurlar arasındadır (Fotoğraf 47). Tercüman Ahmet Bey'in bir İstanbul seyahatinden dönüşte atının üzerine örtmek amacıyla satın aldığı belirtilen söz konusu duvar kiliminde dokunan sahnenin 19. yüzyıl Rus ressamı Konstantin Makovsky'nin 1883'te gerçekleştirdiği 'Bir Boyar Düğün Şöleni' başlıklı tuval üzerine yağlıboya tablosundan kopyalandığı anlaşılmaktadır. Günümüzde Washington DC'deki Hillwood Müzesi'nde sergilendiği bilinen tabloda, 16. ve 17. yüzyıllarda Moskova siyasetine hâkim güçlü boyar sınıfından iki aile arasındaki düğün töreni konu edilmiştir.⁴ 'Boyar' adı 10-17. yüzyıllarda Rusya toplumunda ve devlet yönetiminde yer alan soyluları ifade etmektedir. Bilhassa 17. yüzyılda Rusya yönetici elitleri içinde belirgin bir grup oluşturan Romanov hanedanının akrabası olup aralarından çok önemli siyasi figürler çıkaran ve ülkenin en zengin boyar klanını oluşturan Çerkez prenslerinin bir ölçüye kadar Çerkez kimliklerini ve geleneklerini korudukları bilinmektedir (Bushkovitch, 2016: 3). Resimde sanatçısı tarafından özellikle vurgulanan şölen anına göre, misafirler düğün çifti için kadeh kaldırdıklarında içtikleri şarabın tadının acılaştığından bahisle geleneksel bir şarkı mırıldanmakta ve böylelikle yeni evli çiftin birbirlerini öpmesiyle şarabın yeniden tatlanacağını ima etmektedir. Tam bu esnada yeni evliler huzurdan ayrılmadan evvel yenilen son yemek olan kızarmış kuğu masaya getirilmektedir. Düğün kutlaması Kremlin'deki eski bir sarayın bölümlerini oldukça andıran bir odada gerçekleşmektedir. Süslü kostümler içerisindeki çeşitli kadın ve erkek figürleri kompozisyonun merkezindeki bir masa etrafında oturmaktadır. Gelin ve damat sağ tarafta ayakta durmakta, gelinin arkasında bulunan çöpçatan kadın figürü gelini cesaretlendirmeye çalışmaktadır. Sol

⁴ <https://www.hillwoodmuseum.org/exhibitions/tsars-painter> (25.02.2018).

tarafında ise bir erkek hizmetkâr, kollarıyla yukarıya kaldırdığı genişçe bir servis tabağı içerisindeki pişmiş kuğu eşliğinde bekler vaziyettedir. Arka plandaki değerli malzemelerden çeşitli kap kacakların yanı sıra sol tarafta ön plandaki fildişi sandık üzerinde yer alan mineli gümüş tabak ile ziyafet masasındaki çeşitli gümüş kaplar kompozisyonu tamamlayıcı unsurlar halinde tasvir edilmektedir (Fotoğraf 48).⁵ Araştırmalar neticesinde bahsi geçen yağlı boya resmin çok sayıda kopyasının yapıldığı anlaşılmakla beraber duvar kilimi halinde başka bir örneğine rastlanmamıştır. Konaktaki duvar kiliminde işlenen sahne yağlı boya resimdeki birebir kopyası değilse de kompozisyon gelişimi açısından oldukça yakın bir benzerlik teşkil etmektedir. Duvar kilimini asıl dikkat çekici kılan husus ise üzerinde resmedilen sahnenin 19. yüzyıl sonlarında bir Rus ressamın elinden çıkmış olması ve düğün gelenekleri yansıtılan boyar ailelerinin Çerkez kökenli olduğunun bilinmesidir. Zira Çerkez asıllı Tercümanoğlu ailesine ait bir konakta böylesi bir duvar kilimiyle karşılaşılmış olması sıra dışı bir tesadüf örneği sergilemektedir.

6. Değerlendirme ve Sonuç

Geleneksel konutlarımızın sayısının ne yazık ki her geçen gün azaldığı bir dönemde, büyük ölçüde korunarak günümüze ulaşmayı başarabilmiş konaklarla karşılaşmış olmak son derece mutluluk vericidir. Bu çalışmada incelenen Tercümanoğlu Konağı, sahiplerinin bilinçlilik düzeyi ve özverileri sayesinde geleneksel dokusunu geniş çapta muhafaza etmesiyle büyük önem arz etmektedir. Yaklaşık 130 yıllık geçmişiyle bu değerli konak, Karadeniz bölgesinin yoğun olarak ahşaba dayalı konut mimarisinin ve Anadolu'da bilhassa 19. yüzyılda yaygınlaşan karniyarık plan tipinin ideal bir örneğini sergilemektedir. Konağın civarında mukayeseye tabi tutulabilecek bir başka geleneksel konut örneğine rastlanmamakla beraber, Avdan Köyü yakınındaki Kabalı Köyü'nün merkez ve mahallelerinde az sayıda da olsa geleneksel ev günümüze ulaşmıştır. Gerek plan tipi açısından gerekse inşa tekniği ve malzemesi açısından Tercümanoğlu Konağı bahsi geçen evlerle benzer özellikler sergilemekte ve orijinal özelliklerini ise daha fazla muhafaza etmektedir.

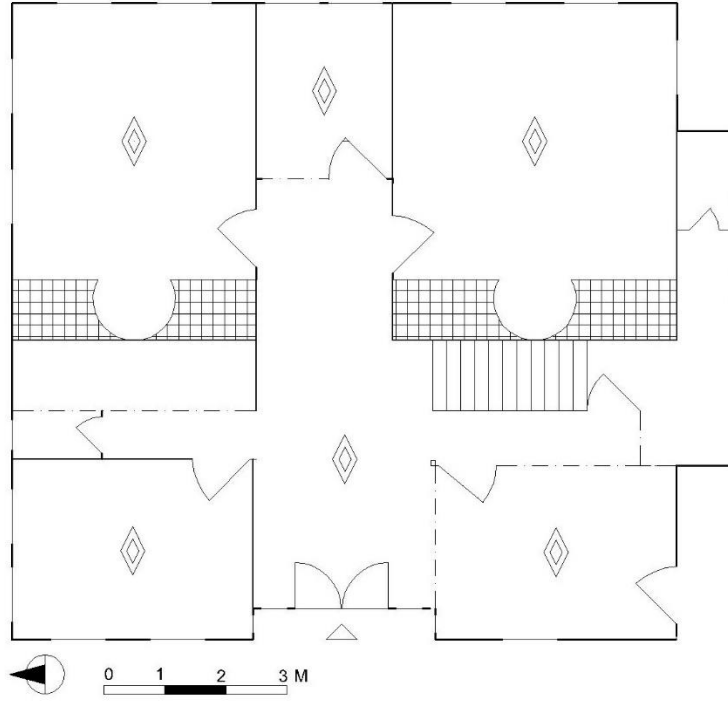
Konağın ilk inşasında mutfak ve ona bağlı kiler bölümüyle ahır biriminin yapıdan ayrı binalar halinde oluşturulması gerek yapının korunma düzeyine katkıları gerekse gelenekteki yaygın bir uygulamayı yansıtması açısından özel bir durum arz etmektedir. Aynı şekilde orijinalinde konakta haremlik-selamlık uygulamasına gidilmiş olması ve zemin katta giriş kısmının bir direklikle ayrılarak pabuçluk birimi olarak hizmet etmesi de geleneksel yaşam tarzına ışık tutan hassas bir yönelimi yansıtmaktadır. Her iki katta köşelerde konumlandırılmış toplam yedi adet odasıyla kalabalık bir nüfusa göre düzenlenerek geniş bir aileye mesken olmuş bu konak aynı zamanda çok sayıda misafirin ağırlanmasına da imkân sağlamıştır. Odalarda, en az iki cephede yer alan büyük pencereler, yüksek tavanlar, merkezi boş bırakacak şekilde kenarlarda düzenlenerek sadeliği telkin eden sabit elemanlar oldukça ferah ortamların oluşmasını sağlamıştır. İhtiyaca yönelik eşyaları bağrında saklayarak geniş ve huzur verici ortamların hazırlanmasına katkıda bulunan gömme dolap ve yüklük gibi birimler temel oluşum malzemesi olan ahşabın farklı renk ve dokuda tatbik edilmesiyle de bağlı buldukları mekanlarda doğal ve sıcak bir atmosfer oluşturmaktadır. Merkez alandaki boşluk, bakışı büyük ölçüde zemin döşemesine yoğunlaştırırken bu kısımları renklendiren zengin motifli halı ve kilimler de, tavanlarda bir geleneğin temsilcisi niteliğindeki baklava dilimleriyle birbirini tamamlayarak görsel bir şölen sunmaktadır. Böylelikle odaların merkezinde oluşturulan geniş alanlar çok yönlü kullanıma hizmet edebilmekte ve geleneksel yaşam tarzına ayna tutmaktadır. Sonradan yabancı etkilerle konaktaki yaşam birimlerine kurgusal olarak tezat teşkil eden bazı eşyalar yerleştirilmiş olmakla beraber, bu eşyalar da gerek belirli bir döneme ışık tutmaları ve tarihsel değerleri açısından gerekse malzeme ve teknik itibarıyla önem arz etmektedir.

⁵ <https://www.hillwoodmuseum.org/collection/item/51.79?r=/collection/search%3Fs%3Dmakovsky> (25.02.2018).

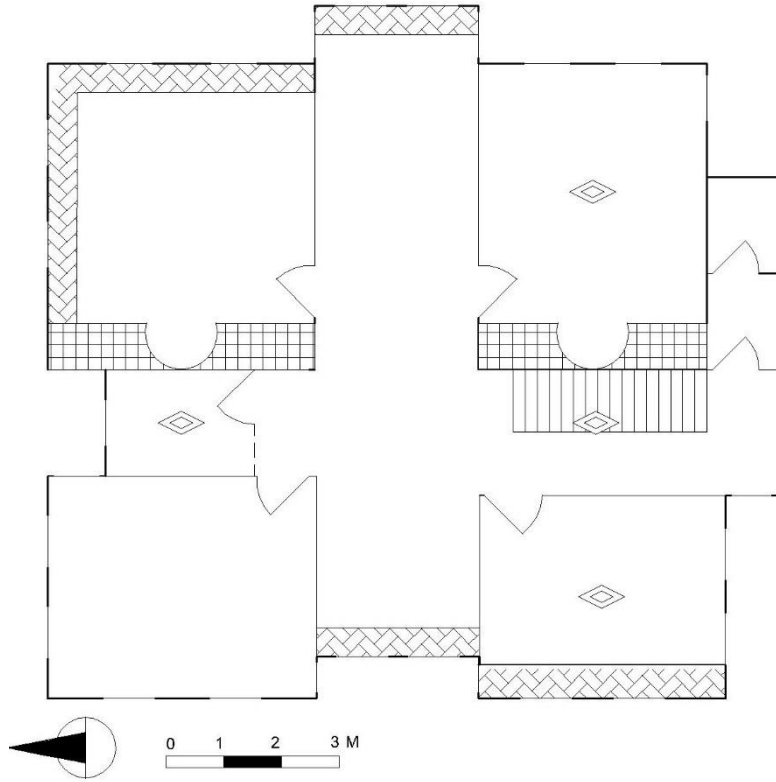
İmkânların elverişliliği ölçüsünde ve yöresel uygulamalarla inşa edilmiş, Sinop'taki geleneksel konut mimarisinin önemli bir örneğini temsil eden Tercümanoğlu Konağı'nın nice bilinçli kuşaklar vasıtasıyla korunmayı başararak sivil mimarimize ışık tutmaya devam etmesini ve geleneğimizi geleceğe ulaştırmaya vesile olabilecek başka nadide konaklar için de örnek teşkil etmesini yürekten temenni etmekteyiz.

Kaynakça

- Tosun, Hikmet vd. (2013). *Sinop Tarihi ve Kültür Envanteri*, Sinop Valiliği.
- Bektaş, Cengiz (1996). *Türk Evi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bozer, Rüstem (1988). *Kula Evleri*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Bushkovitch, Paul (2016). “Çerkasski Prensleri veya Çerkes Mirzaları, Rusya Boyar Eliti İçinde Kabardeyler (1560-1700)”, Çev. Ömer Aytek Kurmel, *Kafkasya Çalışmaları Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 1/2: 1-32.
- Eldem, Sedad Hakkı (1984). *Türk Evi Osmanlı Dönemi I*, Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı.
- Eldem, Sedad H. (1954). *Türk Evi Plan Tipleri*, İstanbul: Pulhan Matbaası.
- Eldem, S. H. (1944). “Onyedinci ve Onsekizinci Asırlarda Türk Odası”, *Güzel Sanatlar Dergisi*, S. 5, İstanbul.
- Erkan, Süleyman (1996). *Kırım ve Kafkasya Göçleri (1878-1908)*, Trabzon: KTÜ Kafkasya ve Orta Asya Ülkeleri Uygulama ve Araştırma Merkezi.
- Günay, Reha (1998). *Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri*, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.
- Günay, Reha (1989). *Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- İmamoğlu, Vacit (1992). *Geleneksel Kayseri Evleri*, Ankara: LAGA Basım-Yayın.
- Karpat, Kemal H. (2010). *Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kuban, Doğan (1995). *Türk “Hayat”lı Evi*, İstanbul: Mısırlı Matbaacılık.
- Kuban, Doğan (1975). *Sanat Tarihimizin Sorunları*, İstanbul: Çağdaş Yayınları.
- Küçükerman, Önder, Güner, Şemsi (1995). *Anadolu Mirasında Türk Evleri*, İstanbul: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sakaoğlu, Necdet (1978). *Divriği'de Ev Mimarisi*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Saydam, Abdullah (2010). *Kırım ve Kafkas Göçleri (1856-1876)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Sözen, Metin (2006). *Gelenekten Geleceğe Anadolu'da Yaşama Kültürü*, İstanbul: Creative Yayıncılık.
- Ünver, Süheyl (1976). *Dr. Rifat Osman'a Göre Edirne Evleri ve Konakları*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu.
- <https://www.hillwoodmuseum.org/exhibitions/tsars-painter> (25.02.2018).
- <https://www.hillwoodmuseum.org/collection/item/51.79?r=/collection/search%3Fs%3Dmakovsky> (25.02.2018).
- <https://www.artsy.net/hillwoodmuseum/article/hillwood-estate-museum-gardens-konstantin-makovsky-s-a-boyar-wedding-feast> (27.02.2018).

Çizim ve Fotoğraflar

Çizim 1: Tercümanoğlu Konağı zemin kat planı

Çizim 2: Tercümanoğlu Konağı 1. kat planı

Fotoğraf 1: Konağa güney cepheden bakış

Fotoğraf 2: Konağa kuzeydoğudan bakış

Fotoğraf 3: Alaçam'da bağdadi tekniğiyle inşa edilmiş ve sıvası dökülmüş konut örneği

Fotoğraf 4: Konağın batı (giriş) cephesi

Fotoğraf 5: Üst katta batı cepheden oda genişliğinde çıkma yapan güneybatı odası

Fotoğraf 6: Üst katta batı ve kuzey cephelerden çıkma yapan kuzeybatı odası

Fotoğraf 7: Doğu ve kuzey cephelerde çıkma yapan cumba ve odaların profilli ahşap konsollarla desteklenmesi

Fotoğraf 8: Üst kat sofasına açılan kapıları karşılıklı konumlandırılmış odalar

Fotoğraf 9: Üst kat batı cephedeki odaların önlerindeki eyvanlara açılan kapıları ve giriş üstü sofa uzantısı

Fotoğraf 10: Zemin katta merdiven eyvanı, direklik ve gerisindeki sonradan mutfığa dönüştürülen pabuçluk bölümü

Fotoğraf 11: Zemin katta sonradan mutfuğa dönüştürülen bölümün merdiven eyvanına açılan kapısı ve karda kuzey eyvanının bir bölümü

Fotoğraf 12: Zemin kat sofasının sonradan kilere dönüştürülen doğu ucu, kuzey eyvan girişi ile kuzeydoğudaki odanın sofaya açılan kapısı

Fotoğraf 13: Zemin kat güney eyvanındaki merdivenden sonradan bir kısmı kapatılan kuzey eyvanına bakış

Fotoğraf 14: Zemin kat doğu cephenin köşelerindeki odaların karşılıklı konumlandırılmış kapılarının doğrudan sofaya açılması

Fotoğraf 15: Zemin kat kuzey eyvanının banyoya dönüştürülen ucu ile kuzeybatı odasının bu eyvana açılan kapısı

Fotoğraf 16: Konağın başodasında sedir uygulaması

Fotoğraf 17: Üst kat sofasındaki cumba ve sedir uygulaması

Fotoğraf 18: Üst katta sonradan depoya dönüştürülen kuzey eyvanı ile aralarında yer aldığı iki odanın girişleri

Fotoğraf 19: Üst kat güneybatı oda tavanında baklava motifi

Fotoğraf 20: Üst kat sofa kuzey eyvan tavanında baklava motifi

Fotoğraf 21: Zemin kat güneydoğu oda tavanında baklava motifi

Fotoğraf 22: Zemin kat kuzeybatı oda tavanında baklava motifi

Fotoğraf 23: Zemin kat sofa tavanında baklava motifi

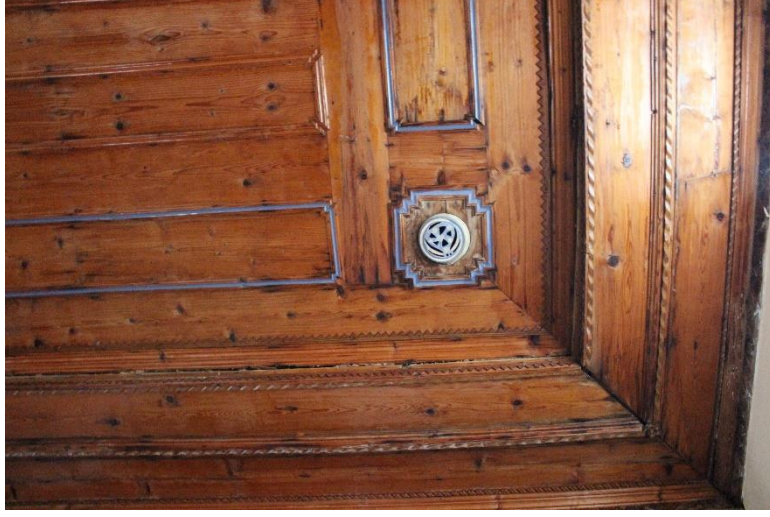
Fotoğraf 24: Zemin katta sonradan mutfaka dönüştürülen pabuçluk bölümü tavanında baklava motifi

Fotoğraf 25: Üst kat kuzeybatıdaki odanın tavanında burgu ve zikzak motifleri

Fotoğraf 26: Fotoğraf 25'den detay

Fotoğraf 27: Erfelek Veysel Köyü Camii'nin tavanında burgu ve zikzak motifleri

Fotoğraf 28: Fotoğraf 27'den detay

Fotoğraf 29: Alaçam Kitaplı Konağı'nda burgu ve zikzak motifleri

Fotoğraf 30: Üst kat kuzeybatı oda kapısı

Fotoğraf 31: Zemin kat kuzeydoğu oda kapısı

Fotoğraf 32: Başoda batı duvarında gusülhane, gömme dolap, ocak ve yüklük birimleri

Fotoğraf 33: Üst kat güneydoğu odasının batı duvarında gusülhane, ocak, gömme dolap ve yüklük birimleri

Fotoğraf 34: Başodanın altındaki zemin kat kuzeydoğu odasında yüklük, ocak, gusülhane birimleri

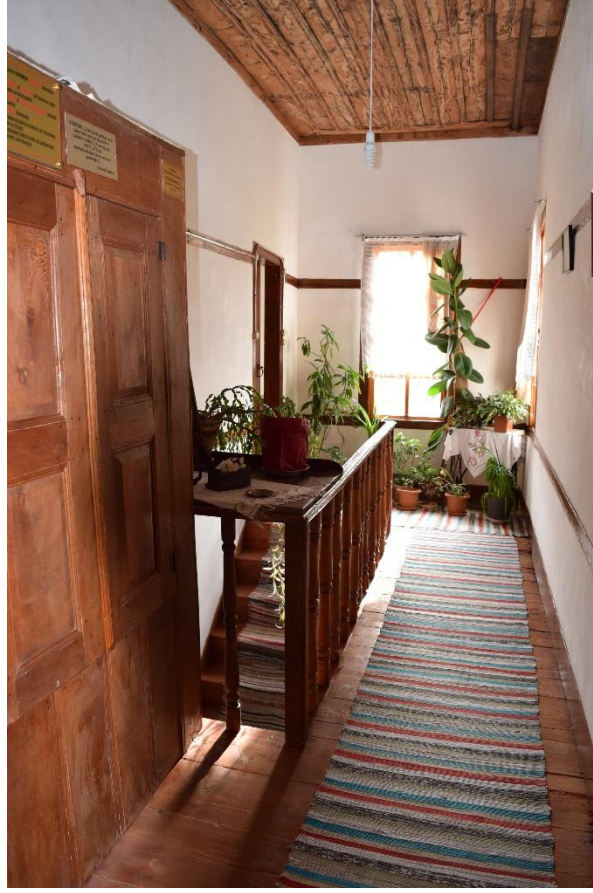
Fotoğraf 35: Dış kapının iki yanında kimgeldi pencereleri

Fotoğraf 36: Dış kapı kanatları

Fotoğraf 37: Dış kapı kanatları üzerindeki pirinç tutamaklar

Fotoğraf 38: Üst kat güney eyvanı ve duvarlarındaki ahşap kuşaklarla yatay bölümlenme

Fotoğraf 39: Üst kat kuzeybatı oda duvarlarında ahşap kuşaklarla yatay bölümlenme ve pencere alt hizasında ahşap kaplama

Fotoğraf 40: Ayna ve konsollardan biri

Fotoğraf 41: Bir başka ayna ve konsol

Fotoğraf 42: Üst kat sofada pirinç mangal

Fotoğraf 43: Fotoğraf 42'den detay

Fotoğraf 44: Fotoğraf 42'den detay

Fotoğraf 45: Üst kat sofada pirinç semaver

Fotoğraf 46: Fotoğraf 45'den detay

Fotoğraf 47: Odalardan birindeki duvar kilimi

Fotoğraf 48: Rus ressam Konstantin Makovsky'nin 'Bir Boyar Düğünü' isimli yağlı boya tablosu

(<https://www.artsy.net/hillwoodmuseum/article/hillwood-estate-museum-gardens-konstantin-makovsky-s-a-boyar-wedding-feast>), (27.02.2018).